

115

ВАСИЛЬ БАРВІНСЬКИЙ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Благодійний фонд «Соломія» в Тернополі
Тернопільський державний педагогічний університет ім.В.Гнатюка
Львівська державна музична академія ім.М.Лисенка
Тернопільський осередок Наукового товариства ім.Т.Шевченка

ВАСИЛЬ БАРВІНСЬКИЙ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Статті та матеріали

Тернопіль
Астон
2003

ББК 85.312 (4 Укр)

УДК 78.6 Ук

Б 24

Василь Барвінський в контексті європейської музичної культури. Статті та матеріали / Редактор-упорядник О.Смоляк. – Тернопіль: Астон, 2003. – 192 с.

В збірник увійшли статті та матеріали українських вчених-музикознавців, які розкривають та доповнюють творчі грані видатного українського композитора першої половини ХХ ст. Василя Барвінського (1888–1963) в композиторському, виконавському, педагогічному, музично-публіцистичному та епістолярному аспектах.

Видання адресоване музикознавцям, викладачам і студентам вищих та середніх навчальних музичних закладів, а також пропагандистам українського музичного мистецтва.

Редакційна колегія:

Грица С.Й.	– доктор мистецтвознавства
Загайкевич М.П.	– доктор мистецтвознавства
Кашкадамова Н.Б.	– кандидат мистецтвознавства
Кияновська Л.О.	– доктор мистецтвознавства
Павлишин С.С.	– доктор мистецтвознавства
Смоляк О.С.	– кандидат мистецтвознавства
Фільц Б.М.	– кандидат мистецтвознавства

Редактор-упорядник О.С.Смоляк

*Рекомендовано Вченою радою
Тернопільського державного педагогічного університету ім. В.Гнатюка*

Літературний редактор Н.Л.Дашченко
Верстка М.В.Логош

ISBN 966-308-016-7

О.С.Смоляк, 2003

СМП «Астон», верстка, 2003

<i>Марія Гереза</i> «Прелюдії» Василя Барвінського: структурно-стильовий аналіз	5
<i>Лілія Назар</i> Три неопубліковані прелюдії Василя Барвінського.....	13
<i>Олександра Німилевич</i> Фортепіанний цикл «Мініатюри на лемківські теми» Василя Барвінського	25
<i>Оксана Фрайт</i> Типи програмності в фортепіанній творчості Василя Барвінського	35
<i>Олег Смоляк</i> Народномузична стилістика в «Українських народних піснях для фортепіано» Василя Барвінського	41
<i>Я.Боженко</i> Василь Барвінський. Фортепіанний концерт f-moll: виконавський аналіз	48
<i>Роксоляна Мисько-Пасічник</i> Камерно-інструментальна музика Василя Барвінського в контексті розвитку жанру в Галичині першої третини ХХ ст.	57
<i>Лідія Ніколаєва</i> Вокально-фортепіанні поеми Василя Барвінського	63
<i>Надія Бабинець</i> До питання інтерпретації вокальних творів Василя Барвінського	75
<i>Оксана Басса</i> Інтерпретація поезії Івана Франка у вокальних творах Василя Барвінського.....	85
<i>Володимир Семчишин</i> До історії написання та виконання хорових і вокально- симфонічних творів Василя Барвінського.....	91
<i>Лілія Проців</i> Педагогічні засади Василя Барвінського	98

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО

Василь Барвінський – один із тих мистців, чия діяльність визначається широтою і багатогранністю. Композитор, чії твори різних жанрів увійшли в скарбницю європейської музичної культури, виконавець і педагог, який започаткував традиції вітчизняної піаністичної школи, вчений-музикознавець і критик, організатор музичного життя, професор, директор Вищого музичного інституту ім.М.Лисенка, згодом Львівської консерваторії, а разом із тим скромна і чуйна людина – такою постає перед нами особа Василя Барвінського. Все життя він присвятив служінню українській музичній культурі, боротьбі за її утвердження. В.Барвінський належить до кола галицької інтелігенції, до числа тих, хто вже в молоді роки усвідомив свій громадянський обов'язок і розділив долю свого народу, пройшовши через усі випробування заслання і творчого забуття. Але справу В.Барвінського продовжують його учні та послідовники, а також ті, кому близькі його громадянські, мистецькі, педагогічні та моральні засади.

Художній світогляд музиканта формувався на рубежі XIX і XX століть в атмосфері активізації національного і культурно-мистецького руху в Галичині та музичного життя Праги. Окрім широкого кола галицьких мистців, родина Барвінських підтримувала близькі стосунки з Миколою Лисенком. Молодому Василеві пощастило зустрітися з ним у своєму домі, що вплинуло на подальший вибір професії, художнє ставлення майбутнього композитора.

У вісім років юний В.Барвінський почав вчитись гри на фортепіано в музичній школі К.Мішулі, одного з кращих учнів Ф.Шопена. Згодом – навчався у класі професора консерваторії Галицького музичного товариства чеха В.Курца, з чієї ініціативи продовжив здобувати музичну освіту в Празькій консерваторії (у І.Гольфреда та В.Новака). Одночасно В.Барвінський вступив до Карлового університету, в якому слухав лекції відомих чеських музикознавців З.Неєдли та О.Гостинського. Після закінчення студій він активно концертує і займається приватною педагогічною практикою в Празі. З поверненням на батьківщину В.Барвінський отримує посаду професора й очолює Вищий музичний інститут ім.М.Лисенка.

В особі В.Барвінського органічно поєдналися талановитий композитор, музикознавець, критик, піаніст-виконавець і педагог. Різні грані його обдарування існували нероздільно, органічно доповнюючи та збагачуючи одна одну. Барвінський-виконавець поєднував традиції європейського піа-

нізму з особливостями індивідуального виконавського стилю, які творчо розвивав і втілював у педагогічну практику. Він був одним із кращих інтерпретаторів власних фортепіанних творів. Виконавський досвід композитора, у свою чергу, послужив основою для формування його педагогічних засад.

Композиторську, концертну та педагогічну діяльність мистець розпочав, навчаючись у Празі, і продовжив після повернення на батьківщину. Ще у період навчання за кордоном В.Барвінський значно збагатив український фортепіанний репертуар. Ним були написані Прелюдії, Варіації до-мінор, Соната для фортепіано до-дієз мажор у трьох частинах та два фортепіанні тріо – мі-бемоль мінор і ля мінор, що засвідчило велику любов і шану композитора до інструмента¹. Упродовж всього життєвого шляху В.Барвінський писав твори для фортепіано, які вирізняються самобутнім та витонченим звучанням інструмента. У вокальних та камерно-інструментальних творах партія фортепіано також написана з великою майстерністю й особливим натхненням. Саме роляю композитор звиряв свої найсокровенніші думки та почуття. Інструмент став для нього «головним, найкращим носієм та інтерпретатором всіх його музичних задумів, настроїв і почувань».

В.Барвінський-виконавець виступав в трьох іпостасях: солюючий піаніст, концертмейстер, учасник камерного ансамблю. Концертуючи за кордоном, згодом на батьківщині в Галичині, а також перебуваючи на гастролях в Радянській Україні, композитор завжди виконував власні твори, серед яких: Прелюдії, Мініатюри на українські народні теми, цикл «Любов» та ін.

Виконавське амплуа В.Барвінського – піаніст-лірик. Його учень, а нині професор Львівської державної музичної академії ім.М.Лисенка О.Криштальський згадує: «Василь Барвінський грав більше інтимно, витончено-лірично, інструмент у нього звучав не так блискуче, але дуже співуче й барвисто»². Стиль В.Барвінського як виконавця-романтика проявився також і в ансамблевій грі. Барвінський-концертмейстер часто виступав з багатьма відомими українськими співаками – М.Менцінським, М.Голинським, А.Крушельницькою, О.Любич-Парахоняк. У таких концертах зазвичай виконувались і вокальні твори композитора. Ось що писав рецензент І.Смолинський про майстерність Барвінського-акомпаніатора в концерті з Р.Любинецьким у Станіславові влітку 1923 р.: «Композитор В.Барвінський дав змогу нашій громаді пізнати свої твори модерного характеру, відіграні самим мистцем так, що наша громада оплесками приневоліла шановного автора – мистця до надпрограмової точки. Так і справді, музика не грає, а чарує слухачів ніжними тонами, які неначе вичаровує з

¹ Павлишин С. Василь Барвінський. – К.: Муз. Україна, 1990. – С. 8.

² Криштальський О. Спогади. Статті. Матеріали. – Львів, 2000. – С. 9.

фортепіану своїми легенькими ударами, а в творі виявляє всю глибину своєї ніжної душі...» («Діло». – 1923. – 22 червня)³.

Як учасник камерного ансамблю, В.Барвінський також виступав яскравим інтерпретатором власних творів. У виконанні піаніста (разом із Є.Перфецьким та Б.Бережницьким) на концертній естраді вперше прозвучали два фортепіанні тріо – ля мінор (1918) та мі-бемоль мінор (1926). Великий інтерес у галицької громадськості викликали концерти В.Барвінського з віолончелістом Б.Бережницьким, з яким восени 1928 р. композитор побував на гастролях в Радянській Україні (концертували в Києві, Харкові, Дніпропетровську, Одесі). Репертуар дуету складали твори Л.Бетховена, М.Регера, О.Глазунова, Г.Форе, Е.Лало, В.Барвінського.

Загалом виконавська діяльність В.Барвінського – це здійснення просвітницької місії мистця-композитора, піаніста, педагога, громадянина. Вона започаткувала нові традиції у розвитку львівської виконавської школи, які згодом продовжили представники нового покоління мистців – Любка Колесса, Галя Левицька, Роман Савицький, Нестор Нижанківський та ін.

Виконавська естетика музиканта мала значний вплив на формування методичних підходів у навчанні фортепіанної гри. Педагогічне кредо музиканта – досягнення учнями «наспівної гри». Основу навчання, поряд з оволодінням необхідним арсеналом технічних навичок, педагог вбачав у здобутті м'якого шляхетного тону. Він говорив: «Багато людей грає на фортепіано, але мало хто з них розкрив тайну кантилени»⁴. Відповідно до цієї тези формувалося ставлення В.Барвінського до виконавських засобів і прийомів. Педагогу притаманна прискінлива увага до нотного тексту. Він детально відпрацьовував з учнями кожен фразу, загострюючи їхню увагу на забарвленні звука, вимагаючи мелодійного і співучого звучання інструмента. При цьому термін «спів» вживався не тільки у зв'язку з інтонуванням мелодії чи веденням фрази, але і стосовно виконання октавних та акордових послідовностей, звучання всіх елементів фактури. Важливим орієнтиром було досягнення емоційно виразного виконання творів. Віртуозність педагога також пов'язував з інтонуванням, «співом» на інструменті. Вона була шляхом до виявлення художнього змісту твору, засобом для розкриття творчого задуму композитора. «Солідна техніка повинна бути samozрозумілим фундаментом, на якому можемо висловити музичні ідеї твору. Лише вона не сміє стати самоціллю. Віртуозну акробатику подивляємо, але вона не в силі заступити правдиву глибину відчуття», – згадує свої заняття з

³ Тихонюк Б. Концертно-освітня діяльність Василя Барвінського за оцінкою львівської преси 20-х // Українське музикознавство. – Київ, 1990. – Вип. 25. – С. 81.

⁴ Гординська-Каранович Д. Василь Барвінський // Вісті. – Твін Сіті. – Міннесота. – США, 1964. – Т. 2(9). – С. 15.

професором відома українська піаністка Дарія Гординська-Каранович⁵. Ось що писав Барвінський-критик: «Піаністичний розмах» повинен бути викликаний «справді внутрішніми мотивами, тоді і проявиться він природньо і переконливо». Завдання піаніста – «досягнення повної консолідації ...технічної спроможності з духовими прикметами» (з рецензії на виступ галицької піаністки В.Божейко в 1931 р.)⁶.

Поняття «співу» на інструменті, манеру звуковидобування загалом педагог тісно пов'язував з особистістю учня, його творчою індивідуальністю: слуховою уявою, умінням чути, переживати і, зрештою, втілювати. Виконавський процес повинен включати «перетворювання і переживання виконуваного репертуару», а піаніст мусить вміти «підпорядковувати себе – вживатися та вглублятися в різні стилі різних авторів» (з рецензії на фортепіанний вечір В.Божейко)⁷. З метою розвитку художньої уяви, збагачення музично-слухового досвіду педагог радив учням відвідувати концерти симфонічної музики, слухати солістів – скрипалів, піаністів, віолончелістів, а особливо співаків. Від майстерних вокалістів, на думку професора, можна навчитись наспівного інтонування, грамотного і гнучкого фразування.

Важливим чинником втілення художнього змісту музичного твору є рівень природної обдарованості піаніста-виконавця, наявність у нього таланту. Власне, поняття «талант» означало для В.Барвінського не технічну вправність учня, не рівень професійної підготовки, а його психофізичні характеристики: уяву, волю, енергію, працездатність, «правдиве горіння виразити себе тонами». Він вважав, що «у виконанні соліста повинно бути те «щось», що називаємо «Божою іскрою», індивідуальністю чи талантом. Оце правдиве відчуття особовості, що вміє передати власну силу і глибину іншим. Оця мистецька правда приділена не багатьом вибранцям долі...»⁸

Велику увагу в процесі педагогічної діяльності В.Барвінський зосереджував на проблемі вибору репертуару. У формуванні навчальних програм професор дотримувався двох підходів: окрім творів, які відповідали рівню піаністичної підготовки учня, він часто включав у програму твори, які перевищували його виконавські можливості, тобто керувався принципом «забігання наперед», стимулюючи творчу активність вихованця, посилення інтересу до навчання. Що стосується особистих уподобань, то близькою за образно-емоційним змістом для В.Барвінського була фортепіанна творчість

⁵ Там само.

⁶ Кашкадамова Н. Із творчої біографії Володимири Божейко // Записки Наукового товариства імені Шевченка. Том ССXXXII: Праці музикознавчої комісії. – Львів, 1996. – С. 405-406.

⁷ Там само. – С. 403.

⁸ Гординська-Каранович Д. Василь Барвінський... – С. 16.

Ф.Шопена, П.Чайковського, К.Дебюссі, а також твори чеських композиторів Б.Сметани, А.Дворжака, Й.Сука, В.Новака, яких він любив і шанував ще зі студентських років. Особливого значення В.Барвінський надавав вивченню фортепіанної спадщини українських композиторів, зокрема М.Лисенка, Н.Нижанківського, М.Колесси, власних творів, а після поїздки на Східну Україну педагогічний репертуар студентів його класу поповнився творами В.Косенка, Л.Ревуцького, Б.Лятошинського. В.Барвінський намагався познайомити учнів з особливостями української інтонаційної мови, поглибити відчуття самотності національного музичного стилю, розуміння його фольклорних основ. Саме в класі професора В.Барвінського формувалась одна з ознак, яка згодом стала провідною характеристикою Львівської фортепіанної виконавської та педагогічної школи⁹.

Однією з найцінніших рис піаніста-виконавця, ключем для досягнення мистецьких вершин педагог вважав високий рівень духовної культури. В.Барвінський як людина, особистість мав великий вплив на своїх учнів не тільки в процесі навчання, а й у повсякденному житті, у формуванні їх філософсько-релігійного, національного і художнього світогляду. Професорові В.Барвінському як педагогу були притаманні високі моральні та професійні якості. Він був музикантом-громадянином, патріотом, який усе своє життя присвятив служінню українській музичній культурі, її пропагуванню і вчив цього своїх вихованців: «Своїм учням професор поручав не зривати з нашою традицією... В.Барвінський накладав обов'язок на своїх учнів зберігати українські культурні надбання, інформувати про них світ і пропагувати українську музику»¹⁰. У професійних колах мистець користувався авторитетом і повагою. Він був людиною високих моральних засад, завжди тактовним і доброзичливим, «майстром гармонії не тільки в музиці, але й у житті».¹¹ Ці якості проявлялись як у стосунках з колегами, так і в процесі спілкування з учнями; він був спокійним і терпеливим учителем.

Педагогічною справою В.Барвінський займався упродовж багатьох років: у період навчання в Празі, під час роботи на посаді директора ВМІ у Львові, згодом, професора Львівської консерваторії, а після усунення його від роботи в консерваторії – в ході приватних уроків. Генеза фортепіанної педагогіки В.Барвінського – відродження шопенівсько-мікулівської традиції у поєднанні з рисами чеської піаністичної школи, спорідненість з якою виявилась у тісному взаємозв'язку виразовості і техніки виконання, у вихо-

---

⁹ Кашкадамова Н. Про шляхи розвитку Львівської піаністичної школи (Фортепіанне мистецтво у Львові): Статті. Рецензії. Матеріали. – Тернопіль: СМП «Астон», 2001. – С. 23.

¹⁰ Гординська-Каранович Д. Василь Барвінський... – С. 15-16.

¹¹ Витвицький В. Василь Барвінський / За океаном: Збірник статей. – Львів, 1996. – С. 117.

ванні в учнів потреби наспівного, м'якого тону, в цілковитому контролі за ритмічною організацією гри, сталістю метричної пульсації, у спільних поглядах на розвиток технічних навичок учнів (відчуття вільної руки, міцні заокруглені пальці, гнучкість й еластичність зап'ястя)¹² тощо.

Водночас у Барвінського-педагога формуються риси індивідуального стилю, які згодом набувають ознак новітніх педагогічних ідей середини ХХ ст. Для нього характерна увага до особистості учня та педагога, зміщення акценту з технічного аспекта виконання на емоційно-виразовий, посилення уваги до проблем стилю тощо. В.Барвінський зумів органічно поєднати нові педагогічні та художні ідеї з потребами виконавської й освітньої практики, культурно-освітнього життя Галичини загалом. В.Барвінський виховав плеяду піаністів нового покоління. Серед його учнів – З.Лисько, А.Рудницький, М.Колесса, Д.Гординська-Каранович, Р.Савицький, О.Криштальський та ін. Він створив піаністичну школу, що стала самобутньою завдяки єдності його майстерності композитора, виконавця-інтерпретатора і педагога. Саме ці риси творчої особистості В.Барвінського й визначили його роль у становленні вітчизняної музичної педагогіки, розвитку української культури та освіти в цілому.

---

¹² Кашкадамова Н. Василь Барвінський як фортепіанний педагог // Записки наукового товариства імені Т.Шевченка. Том ССХХVI: Праці Музикознавчої комісії. – Львів, 1993. – С. 313.